

DIRECȚIA JUDEȚEANĂ PENTRU CULTURĂ, CULTE
ȘI PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL BOTOȘANI

FORUM CULTURAL

Buletin informativ

Anul I, nr. 3
Noiembrie 2001

Botoșani

BULETIN INFORMATIV

**EDITAT DE DIRECȚIA JUDEȚEANĂ PENTRU CULTURĂ, CULTE ȘI PATRIMONIUL
CULTURAL NAȚIONAL BOTOȘANI**

PROGRAME ȘI PROIECTE CULTURALE PE ANUL 2002

Programul cultural al județului propus de Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Botoșani pentru anul 2002, conceput ca un tot unitar, pornind de la corelarea nevoilor culturale cu oferta, presupune o adresabilitate mai extinsă, cuprinzând toate categoriile sociale, inclusiv grupurile defavorizate și marginalizate.

Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Botoșani va coordona în anul 2002 o ofertă deschisă participanților la actul de cultură, propunând toată gama de manifestări culturale, printr-un parteneriat cu școlile, parohiile, asociațiile și fundațiile cu scop cultural, instituții profesioniste de spectacol, autoritățile publice locale, O.N.G., sub forma unor spectacole, expoziții, lansări de cărți, dialoguri, concursuri, târguri, ateliere lucrate, sesiuni, simpozioane, colocvii.

Având la bază programul de guvernare în domeniul culturii, acțiunile culturale se vor structura pe următoarele coordonate:

- accesul liber și egal la informații;
- patrimoniul cultural național;
- creația culturală;
- consumul cultural;
- racordarea la cerințele societății românești și ale integrării europene.

Principalele acțiuni se vor referi la evidența, cercetarea, conservarea, restaurarea și valorificarea patrimoniului cultural național și local, la valorificarea tradițiilor populare legate de meșteșuguri și obiceiuri, la atragerea unui număr sporit de creatori și consumatori de cultură din întreg județul.

Programele culturale propuse pentru 2002 în domeniul evidenței, cercetării, conservării și valorificării patrimoniului cultural național:

1	REPERTORIUL ARHEOLOGIC AL JUDEȚULUI BOTOȘANI	Urmărește evidența, conservarea și valorificarea prin activități culturale a monumentelor arheologice, situri. Redactarea computerizată a listei siturilor arheologice din județ.
2	MAREA NECROPOLĂ DIN SEC. IV-V DE LA MIHĂLĂȘENI – BOTOȘANI. Autor: dr. Octavian-Liviu Șovan	Cercetare, documentare, publicare.
3	ARHITECTURA TRADIȚIONALĂ A ZONEI BOTOȘANI (case, biserici de lemn, ratoșe). Autor: dr. Angela Olariu	Cunoașterea zonelor etnofolclorice din județ, a elementelor specifice tradiționale. Constituirea unei baze de date: fotografii, documente etc.
4	“MEMORII ÎN CĂRĂMIZI” (film documentar/casetă video)	Cunoașterea monumentelor istorice și de arhitectură din județ, cu comentarii în lb. engleză și franceză. Constituirea unei baze de date: fotografii, documente, comentarii.
5	CONSTITUIREA UNOR COLECȚII MUZEALE SĂTEȘTI în localitățile: Comi, Todireni, Ștefănești, Vorniceni, Ungureni, Dersca, Pomirla, Sulița	Adunarea unor obiecte de etnografie vechi, reprezentative pentru zona respectivă, documente, cărți, fotografii, organizarea propriu-zisă în spații ale căminelor culturale. Mediatizarea lor.
6	CALEA LUI ȘTEFAN VODĂ – Expoziții documentare, evocări, spectacole la monumente și locuri legate de voievodul Ștefan cel Mare. (Botoșani, Dorohoi, Coșula, Comi, Vorona, Tudora, Ștefănești, Dersca)	Marcarea unor monumente istorice prin semne distinctive, mediatizarea rolului personalității domnitorului în istoria națională.
7	“BOTOȘANII DE ALTĂDATĂ ȘI DE MÂINE”	Organizarea de manifestări artistice: spectacole, expoziții, ateliere de lucru, concursuri în aer liber – Pietonalul Unirii.

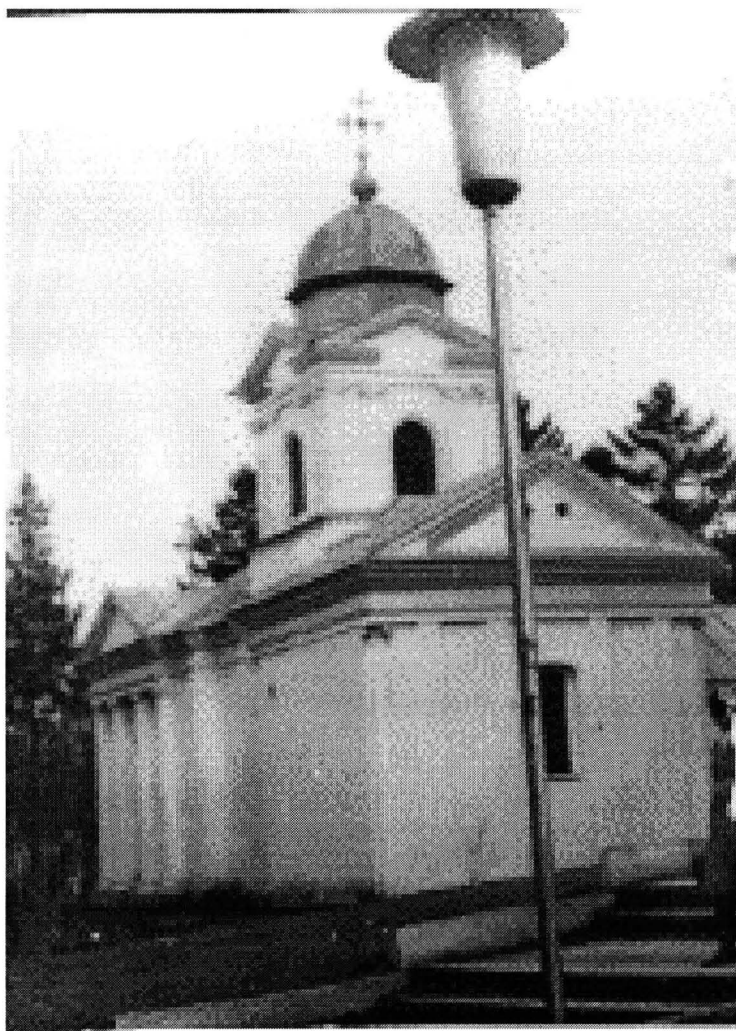
Calendarul principalelor manifestări culturale care vor fi organizate (monitorizate) de Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Botoșani, în trim. I 2002:

1	ZILELE “MIHAI EMINESCU” -Decernarea Premiului Național de Poezie și a premiului pentru debut. 14-15 ianuarie 2002 – Botoșani, Ipotești
2	ȘEZĂTORILE IERNII (Bucecea, Dersca, Dângeni, Mitoc, Mihălășeni, Trușești, Suharău, Concești, Păltiniș) februarie 2002
3	SALON INTERJUDEȚEAN DE ARTĂ NAIVĂ 21 februarie 2002 (Botoșani)
4	MĂRȚIȘOR DOROHIOIAN– Festival național de muzică ușoară. 27 februarie – 1 martie 2002 (Dorohoi)
5	PROGRAM DEDICAT ZILEI DE 8 MARTIE 8 martie 2002 (Botoșani)

PATRIMONIUL IMOBIL

BISERICA ROSET

Ing. Elena Ibănescu

Biserica Roset este o ctitorie boierească a marelui vornic Constantin Ruset, din perioada orientării păturii culte din țările române către cultura apusului. A fost înălțată în 1826, în fosta mahala a vrăbierilor, în mijlocul unei frumoase grădini. În imediata vecinătate a bisericii, același Constantin Ruset ctitorește la 1855, Școala de Psaltichie, care asigură pregătirea cântăreților bisericești.

Biserica face parte din cele 10 lăcașe de cult ridicate în Botoșani între 1789 și 1843, în perioada de apariție și dezvoltare a clasicismului, curent reprezentat în Moldova prin creații cu pronunțat caracter local, datorită îmbinării schemelor de plan și a structurilor tradiționale cu rezolvări de fațadă în care predomină vocabularul clasic al Renașterii.

În ansamblul acestui grup de biserici românești, atât de valoroase sub raportul istoriei, al urbanismului și al creației artistice, acest lăcaș de cult se detașează în calitatea de unicat.

Planul bisericii este alcătuit din absidă semicirculară, naos boltit *a vela*, încadrat de abside, pronaos acoperit cu boltă în leagăn, pridvor închis boltit *a vela*. Arhitectura exterioară prezintă abside înglobate în masa de zidărie, rezalite dreptunghiulare bine marcate și decorate cu frontoane triunghiulare. Foarte expresivă în cadrul plasticii monumentale a edificiului se prezintă clopotnița ridicată deasupra pronaosului, cu care face corp comun, apărând în exterior ca un turn interpus între

naos și exonartez. Camera clopotelor, având pe fiecare față câte o fereastră largă, încadrată de 2 pilaștri cu fronton triunghiular, este încoronată de un acoperiș în formă de bulb ridicat pe o bază octogonală.

Privită în perspectiva timpului, biserica Roset reprezintă o mărturie concludentă a tendinței burgheziei botoșănene spre o cultură proprie și preocuparea acesteia în asimilarea culturii europene a vremii.

RATOȘURILE DIN ZONA BOTOȘANILOR

Dr. Angela Olaru

Două mari drumuri străbăteau Moldova, fiind menționate încă din timpul lui Alexandru cel Bun: *drumul moldovenesc* și *drumul tătarăsc*. Ambele drumuri aveau ramificații și în zona Botoșanilor. Pe lângă aceste drumuri principale, în interiorul

ținutului Botoșanilor, exista o rețea de drumuri secundare, care uneau localitățile între ele și duceau la granița cu Rusia și Polonia. Aceste drumuri au oferit teren prielnic pentru apariția unor hanuri , *ratoșuri*, construite de obicei, de-a lungul

căilor de comunicație sau la intersecția lor, loc de popas și de odihnă pentru călători și negustori.

Cercetările au scos la iveală un număr impresionant de asemenea ratoșuri, existente în secolul al XIX-lea în zona etnografică a Botoșanilor (teritoriul situat între Siret și Prut), numărul acestora fiind cu mult mai mare față de alte zone ale Moldovei. Merită amintite ratoșurile din Rădăuți-Prut, Păltiniș, Darabani, Hudești, Cristinești, Fundu-Herței, Ibănești, Pomârla, Dersca, Văculești, Brăiești, Sarafinești, Corni, Răusenii, Nichiteni (Coțușca), Mileanca, Cucorăni, Săveni, Sulița, Dracșani, Flămânzi ș.a.

Apariția și dezvoltarea unor târguri (Săveni, Darabani) în sec. XVIII și XIX favorizează înființarea unor ratoșuri. Altele, procesul a fost invers: târgul a apărut la intersecția unor drumuri comerciale unde exista deja un ratoș, în jurul căruia se grupau casele și astfel lua naștere nucleul viitorului târg. Un exemplu în acest sens ar fi apariția fostului târg Rădăuți-Prut, înființat încă de la 1772, de Sandu Sturza, *la drumul ce vine din geos de la Ștefănești, pe malul Prutului în sus și trece către Lipcani și Hotin*. (Nicu Filipescu-Dubău, *Dicționar*

geografic al județului Dorohoi, Iași, 1891, p. 290).

Vorbind despre arhitectura ratoșelor, se poate spune că, în general, pentru construcția acestora, începând din sec. XIX, mai mult cărămida. Există niște mărturii documentare, care atestă și prezența unor ratoșe din lemn. Catagrafia averii banului Ienache Vârnav, făcută în 1825, amintește de un asemenea ratoș. *Unu ratoșu di lemnu lipit și tencuit și acoperit cu stufu au făcutu la Rotunda (Liteni) cu două odăi și o cămară și cu pivniță de lemn și ogradă împregiuru de nueli* (N.Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol.22, Buc. 1911, p. 291).

Din informațiile culese pe teren, ratoșul de la Răusenii ar fi fost de asemenea construit din bârne, încheiate *în clește*, pe temelie de piatră. Deosebit de interesantă și specifică Moldovei, este arhitectura ratoșelor din cărămidă. Clădiri masive, de format dreptunghiular, cu pereți groși de 50-60 cm, pe temelie de piatră, cu acoperișurile în patru ape, din șindrilă sau tablă, cu uși rezistente lucrate din stejar, planul acestor clădiri era cam același, cu mici modificări, de la un ratoș la altul. Interiorul cuprindea un culoar central pe care circulau în sens unic carele

negustorești, lângă intrare aflându-se de obicei încăperile destinate odihnei călătorilor și locuinței hangiului, în rest, spațiul cuprindea o hală mare, loc de adăpost pentru carele cu mărfuri și animale.

Ratoșele aveau tavan doar deasupra încăperilormici. În hala mare se vedeau stâlpii de stejar ce susțineau grinzile pe care era construită șarpanta acoperișului. Sub ratoș se găseau de obicei pivnițele (beciuri) boltite, spațioase, destinate păstrării vinurilor și alimentelor.

Catagrafia averii postelnicului Iancu Cănanău din ținutul Botoșanilor alcătuit în 1821, vorbește despre ratoșul de la Corni (dispărut după 1976) ca fiind *un ratoș de cărămidă, cu șase odăi, șindrilit și cu pivnițe de piatră, încăpătoare de 12 vasă* (ibidem, p. 413).

Mărturii prețioase despre ratoșul de la Sarafinești, aflat în apropiere, ne-au rămas de la Nicolae Iorga, care scria în 1939: *În aceeași tradiție de interesante ziduri, se întâlnesc în această regiune ratoșuri (rathaus), care serveau drept adăpost, și din care dăm unul dintre cele mai caracteristice, care s-a păstrat din fericire* (în *Tezaurul de artă botușănean* - Vălenii de Munte, 1939, p. 12).

Din păcate, astăzi mai există în zona Botoșanilor doar două asemenea clădiri - la Săveni, unde adăpostește Muzeul orașenesc și la Dersca, în care există un restaurant. În ambele cazuri s-a intervenit pe parcurs, modificându-se arhitectura inițială. Două ratoșe au dispărut recent, după 1976 cel de la Corni și după 1990 cel de la Tudora. Păcat! Aceste ratoșuri au o istorie a lor, mai puțin cunoscută, dar deosebit de interesantă, legată de evenimente istorice, de oameni impotanți ai vremurilor trecute.

Să amintim doar că la sfârșitul lunii august 1864, la ratoșul din Flămânzi (construit de Teodor Mustață în 1804), a fost arestat împuternicitul guvernului, trimis să supravegheze aplicarea măsurilor privind împrumutarea. Organele locale care erau potrivnice actului de împrumutarea afirmău că reprezentantul Bucureștiului era *deghizat* și că se găsea în momentul arestării în mijlocul locuitorilor.

La Hanul Nou, construit pe temelilele unui ratoș mai vechi, aflat pe Șleahul Dorohoi - Botoșani, a poposit și domnitorul Mihail Sturdza, care venea de la Mihăileni.

Într-unul din ratoșele din zona Botoșanilor s-au odihnit, fără să se cunoască, sub același acoperiș, Titu Maiorescu și Iacob Negruzzi, în seara de 25

oct. 1863, când primul pleca la Berlin, iar celălalt se întorcea din străinătate (C. Botez), Și câte alte lucruri deosebite nu s-ar

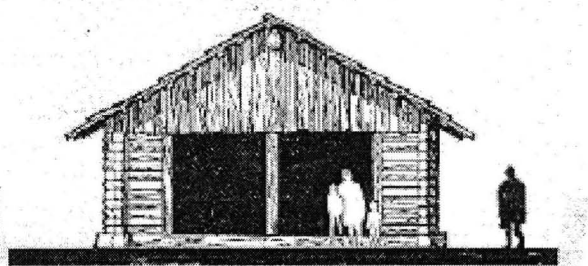
putea spune despre aceste *interesante zidiri*, așa cum le numea marele istoric N.Iorga.

PATRIMONIUL ARHEOLOGIC

PREMIERĂ ARHEOLOGICĂ - CEL MAI VECHI LĂCAȘ DE CULT CREȘTIN DIN MOLDOVA

Dr. Octavian Liviu Șovan

Una din numeroasele surprize pe care ni le-a oferit cunoscuta de acum necropolă de la Mihălășeni-Botoșani a constituit-o, fără

îndoială, lăcașul de cult, apărut chiar din prima campanie a săpăturilor întreprinse aici, în perioada 1983 -1988.

În partea sud-vestică a necropolei, în zona de înmormântări a primei faze a necropolei, a fost descoperită temelia unei construcții, din lespezi de gresie nisipoasă mai

mari sau mai mici, aduse probabil din malurile Prutului aflat la circa 5 km spre est. Temelia, de formă dreptunghiulară a fost deplasată parțial de alunecările de teren produse de ridicarea nivelului pânzei freatice, ca urmare a colmatării albiei majore a râului Bașeu și de deplasarea unei mari mase de pământ datorată pantei destul de accentuate a terenului pe care se afla necropola. Orientarea era pe direcția NE - SV, iar dimensiunile inițiale de 8 x 6,8 m. Adâncimea la care a fost săpată groapa temeliei era de 0,50 - 0,60 m față de nivelul actual de călcare a solului iar grosimea temeliei era de 10 - 15 cm. Nu s-au descoperit resturi de chirpic ars sau alte elemente care să ateste distrugerea construcției prin incendiere.

Pe segmentul dinspre nord-vest a temeliei a fost descoperit ceea ce noi am considerat ca fiind mormântul 50, din care s-au

mai păstrat o calotă craniană incompletă, fără partea posterioară a occipitalului și fără temporale. Din masivul facial era prezent un fragment din jumătatea stângă a bolții palatine (regiunea molarilor), iar mandibula era reprezentată doar printr-un fragment din ramul vertical stâng. Aceste fragmente osoase proveneau de la un bărbat de vârstă matură avansată (60 ani). Alături de acestea au mai fost descoperite și câteva fragmente osoase provenind de la un taurin.

Datarea acestei construcții se poate face cu destulă dificultate. Pe de o parte având în vedere faptul că în interiorul ei nu a fost descoperit nici un mormânt ar putea indica faptul că ea a fost folosită într-o fază mai veche a necropolei, dar în același timp ne putem pune întrebarea dacă la vremea respectivă, comunitatea păgână de aici, redusă numericeste simțea nevoia construirii pentru oficierea unor ritualuri funerare a unei construcții de dimensiuni așa de mari. De aceea considerăm că datarea acestei construcții se poate face cu o oarecare probabilitate într-o perioadă târzie a necropolei. Temelia a fost îngropată la circa 0,30 m față de nivelul de călcare antic. În imediata apropiere a extremității nord-estice a temeliei, în interiorul construcției la adâncimea de 0,50 m a fost descoperit un ac de bronz cu cap (Rollenkopfnadel) aparținând foarte probabil perioadei bronzului târziu. În același timp descoperirea rămășițelor mormântului 50 pe

temelie, care cu certitudine a ajuns aici din imediata apropiere, dintr-un mormânt care a fost distrus datorită deshumării ulterioare, face dovada că această construcție nu este ulterioară necropolei.

Considerăm că dimensiunile foarte mari ale construcției, cu o suprafață de circa 55 m² indică prezența unui lăcaș de cult folosit de membrii comunității locale care și-a înhumat morții aici. Menționăm că o astfel de construcție a mai fost descoperită pe teritoriul necropolei de la Maslomecz (voievodatul Zamojskie) din Polonia și a fost folosită de către membrii păgâni ai comunității și există posibilitatea ca și la Mihălășeni să se fi întâmplat același lucru, dar noi considerăm că mai convingătoare este ipoteza folosirii acestui lăcaș de cult de către membrii comunității creștine de aici, argumente în acest sens fiind destul de multe.

În legătură cu existența lăcașurilor de cult de la est de Carpați s-a avansat ideea că n-ar fi exclus ca locuința A1, descoperită în așezarea de la Nicolina - Iași, datată în aceeași epocă, să fi fost destinată tocmai acestui scop. O asemenea eventualitate nu poate fi exclusă, având în vedere și alte descoperiri similare de la est de Carpați, neputând fi exclusă probabilitatea de a fi utilizate de către creștini.

De altfel, o organizare incipientă a bisericii creștine în această parte a Europei, cu ritualurile ei specifice, folosite mai întâi în Imperiu, nu putea exclude utilizarea în cult a

bisericilor, după modelul celor din sudul Dunării. Evident că ele nu puteau fi decât de mici dimensiuni și construite din lemn sau chirpici. Acest fapt este confirmat și de informații antice scrise, care vorbesc despre practicarea cultului creștin chiar și în corturi, după cum ne arată Fericitul Ieronimus, că “armata roșcată și blondă a geților înconjoară corturile bisericilor” (Hieronymus, *Epistole*, CVII, 2, XXII, 679, col. 87 în F.H.D.R., II, p. 187). Este posibil ca termenul “cort” să însemne totuși o extrapolare uzitată frecvent pentru lăcașurile de cult în termenii bisericești folosiți de clericii vremii.

Izvoarele scrise consemnează în secolul IV d. Chr. o realitate istorică de netăgăduit în ceea ce privește spiritualitatea creștină pe teritoriul fostei Dacii. Pentru spațiul est-carpatic răspândirea credinței creștine a fost facilitată și de faptul că după anul 332, în urma înfrângerii goților de către Constantin cel Mare se încheie un tratat de pace stipulând că, în calitate de foederați, aveau și obligația de a asigura - printre altele condiții - și libertate pentru creștini. Izvoarele scrise vorbesc despre existența în zona râului Buzău (Musaeos) a unor biserici în “sate” și “orașe” unde slujeau preoți cum ar fi Sansala și Guththicos.

Este bine cunoscută și activitatea episcopului got Ulfila, care a tradus și Biblia în limba gotă. Istoricul Filostorgiu scria că Ulfila a fost hirotonisit episcop pentru “toți creștinii din

țara getică”. De aceea nu este de mirare că misionarii creștini au pătruns până departe în nord, întemeind comunități creștine numeroase precum cea de la Mihălășeni și care au utilizat în practicarea cultului un lăcaș special construit pentru aceasta.

Încă din prima jumătate a secolului III, clarificarea dogmelor prin contribuția primilor “părinți” ai bisericii, Tertullianus, Cyprianus, Hypolitus, Clemens și Origenes și precizarea ritualului religios au pretins un loc stabil pentru desfășurarea cultului. Istoria arhitecturii consemnează că, încă din jurul anului 200 adunările comunității și exercitarea cultului aveau loc în locuințele unor credincioși, care erau denumite “domus ecclesiae”, la Quirq bize, în Siria de Nord, un asemenea lăcaș fiind adăpostit într-o casă rurală. Acest tip de locuință adaptat cultului a fost folosit în Imperiu până către anul 400, paralel cu apariția unei arhitecturi eclesiastice monumentale. Acest lucru ne amintește de spațioasa locuință de la Nicolina - Iași, care ar fi putut îndeplini același rol.

Oricum, construcția descoperită în necropola de la Mihălășeni amintește de locul ocupat în ritualul creștin de cultul morților ce a determinat încă din vremea lui Constantin cel Mare edificarea unor săli destinate slujbelor comemorative și banchetelor funerare. Este cunoscut faptul că în “cadru unor preocupări minime pentru aspectul plastic, aceste săli aveau

forme *dreptunghiulare* în plan, fiind atestate și în diferite provincii europene ale Imperiului roman”.

Orientarea pe axa nord-est-sud-vest a acestui lăcaș este explicabilă prin legătura genetică a creștinismului din această zonă cu cea din provinciile orientale ale Imperiului. La Troesmis și Callatis au fost descoperite bazine de tip sirian, care aveau orientarea altarului spre sud, datate, ca și majoritatea edificiilor de cult

din Scythia Minor, în a doua jumătate a secolului IV.

Oricum, mai convingătoare decât toate este prezența în necropolă a celor exact 100 de morminte creștine (din totalul de 520 de morminte de incinerare și înhumare), atestând o comunitate numeroasă, care, evident, și-a construit aici un lăcaș pentru practicarea cultului.

PATRIMONIUL MOBIL

UN MANUSCRIS ROMÂNESC INEDIT DE LA 1728

Ionel Bejenaru

Intrat în colecția Muzeului Județean Botoșani, manuscrisul la care ne vom referi se înscrie în tezaurul culturii românești, completându-l cu o scriere necunoscută, valoroasă prin atributele sale.

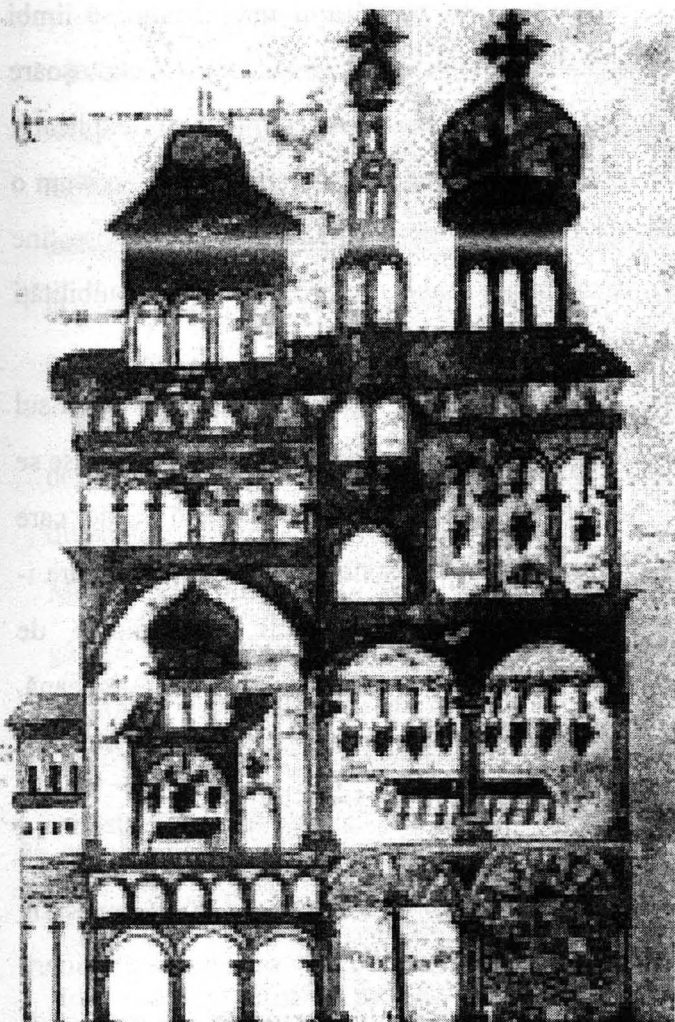
Prefața manuscrisului ne dezvăluie principalele sale coordonate - autori, datare, loc: *Această sfântă carte ce spune pentru sfintele locuri a sfântului Ierusalim și a toată Eparhia s-au tălmăcit de pre limba grecească pre limba moldovenească de Angheluță vel armaș și s-au scris în Țarigrad la satu la Curucișme fiind cu a triia mazilie a Măriei Sale lui Ioan Mihai*

Racoviță Voievod la Veleatu 7226 martie 8. Și am scris-o eu Ion sin Gheorghe Racliș.

Atât tălmăcitorul, Angheluță vel armaș, cât și autorul transcrierii, Ion sin Gheorghe Racliș sunt menționați de Constandin Sion în *Arhondologia Moldovei* cu mențiunea că la familia ultimului notează: *Rascliș. Moldoveni de la Botoșani; acolo au fost un preot iconom...*¹

Manuscrisul datează, așadar, din 1728, când domnea Mihai Racoviță, ce păstorise de trei ori în Moldova și de două ori în Muntenia, an în care se afla la Țarigrad, la a treia mazilire, începută în septembrie 1726, când lua sfârșit ultima sa domnie în Moldova. Fără a face loc

detaliilor, să menționăm rostul acestui domn, ce se trăgea dintr-un neam de boieri pământeni,² în condițiile dificile de domnie ale începutului

epocii fanariote, mai ales prin ușoara aplecare la tradițiile pământului românesc, la soarta țărănimii, fapt care nu scapă cronicarului contemporan: *Iară altă nimică niciun fel de angărie n-au mai scos, și li era tuturor săracilor mai cu o odihnă, că fieștecine știa cât bir are a da într-un an.*³ După cum, cele trei maziliri exprimă adversitățile pe care Mihai Racoviță le-a întâmpinat, tipice, de altfel, epocii, relației dintre Domn și țară, mai ales sub semnul luptei

pentru putere, față de care boierimea nu putea fi indiferentă.

Manuscrisul de față redă printr-un text bogat în detalii lăcașurile Ierusalimului, aidoma unei călătorii pe un foarte râvnit itinerar al epocii. Mult spațiu este acoperit, ilustrând armonios cromatic, textul, de ilustrații, lucrate exemplar, de foarte bună condiție (originale ? copiate ?), în culori vegetale, vii, cu o intrusitate nealterată, la peste 250 de ani de când datează manuscrisul. Întrevedem un loc al acestor desene în istoria artei românești. Oricum, ele au o notă de acuratețe, dar și de surprindere fidelă a lăcașului redat, încât aproape fac inutil, sub raport informațional, textul.

Ne vom rezuma la doar câteva exemple, pentru a reda conținutul descriptiv al scrierii: *Iară începătura cetății sunt palaturile proorocului David și iaste cu turnuri mari și are și tunuri și aice zice că proorocul David au scris Psaltirea într-acestu turnu și iaste despre apus la Ierusalim și acumu o stăpânescu turcii.* (Desenul redă Casele împăratului și proorocului David).

... *Și de desuptul Sfintei Golgote este besearica Sfântului prooroc Ioan Botezătorul și iaste crăpătura pietrii unde au fost capul lui Adam...* (Desenul redă Pentru besearica cinstului prooroc Ioan Botezătorul).

... *Și mai sus de Ghevsimanie iaste muntele măslinilor de unde s-au înălțat Domnul Isus la ceruri și au fostu întâiu o besearică prea*

frumoasă și un necredincios au stricat-o și iaste acum numai Sfântul altarie cu boltă de piatră...

(Desenul redă *Muntele măslinilor*).

Exemplele pot continua, nota unor reușite descrieri ale locurilor, legendele care le însoțesc păstrându-se până în final, încheiat de autor astfel: *Slavă lui Dumnăzău celui ce ne-au ajutat după început de-am ajuns și sfârșitul*, formulă consfințind ducerea la capăt a unei opere, satisfacția autorului fiind surprinsă și de un desen floral de sensibilitate.

Partea a doua a manuscrisului cuprinde o *Învățătură creștinească*, o variantă, nu departe însă de *Întrebarea creștinească* pe care o tipărise la sfârșitul secolului al XVI-lea Coresi, prima carte românească tipărită de acesta. Ea decurge, lucru știut, sub forma unui dialog, între dascăl și ucenic:

Dascălul: Ești tu creștin ?

Ucenicul: Sunt cu dorul Domnului nostru Isus.

Dascălul: Ce lucru iaste creștinul ?

Ucenicul: Iaste ucenic lui Dumnăzău de vreme ce s-au botezat. Crede și arată precum știe credința lui.

Dascălul: Ce socotești tu să fie Isus ?

Ucenicul: Iaste adevărat Dumnăzău și adevărat om.

Dascălul: Care iaste sămnul creștinului ?

Ucenicul: Iaste sămnul sfintei cruci care să face punând mâna în frunte și în pieptu și

deoparte și de alta zicând În numele tatălui și a fiului și a sfântului duh Amin ...

Manuscrisul pe care succint l-am prezentat este păstrătorul unei frumoase limbi române, *limba vechilor cazanii*, cu ușoare regionalisme moldovenești, lucru explicabil dacă avem în vedere cum sunt autorii, oricum o contribuție, un argument care susține permanența limbii noastre, marile disponibilități de cuprindere, de exprimare.

Epoca din care provine manuscrisul este una de pionierat cultural, textele cuprinse se înscriu în literatura noastră română veche, care nu a fost scutită nicicum de vicisitudini, care i-au frânat sau barat căile mai rapide de materializare, de prezență în cultura europeană, dominația străină răsfrângându-se nu doar pe plan politico-militar, ci și cultural.

În concluzie, nu am făcut decât să reliefăm virtuțile de valoare ale unui manuscris românesc inedit de la 1728, cercetarea ulterioară va da cu siguranță întreaga sa măsură, așezându-l la locul cuvenit, ca un act de trebuință, ca o contribuție la sporirea patrimoniului cultural al poporului nostru.

1. C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, Ed. Junimea, Iași, 1972.
2. Constantin Sion, *Arhondologia Moldovei*, Ed. Minerva, Buc. 1973, p. 16 și 230.
3. N.Iorga, *Istoria Românilor*, vol. VII, Buc. 1938, p. 67.

Fondul de carte "Nicolae Iorga"

Violeta Damaschin

Patrimoniul Casei Memoriale " Nicolae Iorga " Botoșani s-a constituit în timp, prin mijloacele specifice activității muzeistice (achiziții, donații, transferuri), înregistrându-se în prezent o creștere patrimonială considerabilă.

Într-un muzeu memorial, caracteristica de bază a patrimoniului său este marea lui diversitate. Din acest punct de vedere, Memorialul Iorga nu face o excepție. Se găsesc aici bunuri culturale ce aparțin mai multor domenii, după cum urmează: istorie, artă decorativă, carte, numismatică, medalistică, artă plastică ș.a.

Ne vom referi în cele ce urmează la fondul de carte. Am făcut această alegere deoarece acest fond – modest la început – are meritul de a sta la baza constituirii patrimoniului muzeal , fapt confirmat de arhiva muzeului care relevă existența , în 1967, a bibliotecii " Nicolae Iorga " , ce a funcționat în clădirea memorialului înainte de 1971 – anul inaugurării primei expoziții permanente .

Obținut printr-un transfer de la Biblioteca Județană " Mihai Eminescu " fondul de carte Iorga s-a completat ulterior cu

o donație importantă aparținând fiului savantului , Mircea Iorga. Au urmat apoi , după 1980, mai multe transferuri de la Biblioteca Academiei Române (din fondul de rezervă).

În ce privește achizițiile de carte, înainte de 1990, se realizau cu dificultate. Noutățile editoriale de specialitate erau procurate fie direct de la autor, fie cumpărate de muzeograf din salariul acestuia .

În ultimii zece ani, actualizarea fondului de carte s-a realizat în mod constant, întrucât suma alocată achizițiilor de carte este relativ mică, titlurile noi de carte Iorga, anual nedepășind cifra zecilor .

Atunci când descriem fondul de carte se impune a face distincția între cartea veche, edițiile bibliofile, și cartea curentă , din care fac parte reeditările actuale însoțite de aparatul critic aferent .

De asemenea , merită să menționăm valoarea expozițională și memorială pe care unele dintre aceste cărți o dețin, pe lângă valoarea lor documentară. Între acestea se află *Istoria Moldovei pe 500 de ani*, autor fiind postelnicul Manolache Drăghici, (fratele bunicii istoricului), apărută la Iași, în 1857, la

Tipografia Institutului Albinei. Cartea prezintă un *ex libris* cu stema Moldovei și șoimul muntean reunite pe același steag, semn al apartenenței familiei domnitorului Al. I. Cuza. O altă carte, datată în 1838, în grafie chirilică, este o traducere din limba franceză, aparținând Elenei Drăghici (bunica istoricului). Pe pagina de titlu se află inscripționată ștampila Societății Științifico-Literare Armonia, Hârlău, 1876.

Susceptibile de a face parte din patrimoniul cultural național sunt și cele două lucrări manuscrise, aparținând lui Nicolae Iorga, deținute de muzeul memorial: *Cugetări* (ediția din 1911) și *Catapeteasma ruptă-n două* (drama istorică).

Unele cărți pot căpăta o valoare expozițională, fiind folosite în reconstituirile de epocă realizate de noi în timp. Un exemplu elocvent sunt cele două volume din *Letopisețele Moldovei*, edițiile din 1846 și 1852, cărți citate de Iorga în *O viață de om așa cum a fost*, ca făcând parte din biblioteca familiei. Despre Mihail Kogălniceanu, îngrijitorul edițiilor menționate, N. Iorga spunea în opera citată că este "introducătorul meu în trecutul Moldovei noastre". Prezența acestor cărți în biblioteca familiei se datora lui Alecu Cănanău – evocat și acesta în paginile memorialistice – rudă cu familia Callimachi, prezent în casa Zulniei Iorga, ca și în alte

familii botoșănene unde ducea darul cărților ca pe un "prinos sufletesc".

De remarcat este și contribuția donațiilor de carte în ultimii ani, care au dus la creșterea patrimoniului muzeal. Între acestea merită cu prisosință toată recunoștința noastră familia donatorilor ing. Ioan I. Zaharia și regretata prof. Eugenia Zaharia, autorii mai multor donații de carte și obiecte, constituite într-o colecție muzeală ce poartă numele donatorilor.

Legat de această ultimă donație, facem cunoscut faptul că posibilitățile de documentare ale muzeului au crescut și s-au diversificat. Astfel, pe lângă carte Iorga deținem și alte genuri, cum ar fi: beletristică, literatură de călătorie, albume de artă, ghiduri pliante, hărți turistice din țară și din străinătate.

În încheierea prezentării de față ne exprimăm regretul pentru lipsa unui calculator care să ne permită prelucrarea informațiilor culturale în sistem computerizat. În schimb, încercări reușite de valorificare a patrimoniului muzeal – și altfel decât expozițional – s-au realizat, anul acesta, în cadrul manifestărilor muzeale dedicate împlinirii a 130 de ani de la nașterea istoricului, prin editarea unui minialbum intitulat *Iorga în iconografie*, realizat de Asociația Culturală "Nicolae Iorga" și casa memorială, cu sprijinul Primăriei

Botoșani, a Memorialului Ipotești și a Camerei de Comerț, Industrie și Agricultură Botoșani.

Despre această realizare vom reveni cu amănunte în numărul viitor.

De la "Fondul documentar Eminescu" spre "Laboratorul de Cercetare Eminescologică"

Silvia Lazarovici

Anul Eminescu ne-a prilejuit împlinirea unor strădanii de un deceniu, visul realizat aducându-ne mari satisfacții. Pas cu pas, am dobândit mici victorii, care, în final, au dus la câștigarea bătăliei, Biblioteca Eminescu căpătându-și statutul și locul cuvenit în peisajul cultural botoșănean.

Concepută și alcătuită din pasiunea unui bibliofil bucureștean, actualmente cetățean de onoare al Botoșanilor - Ion C. Rogojanu - Biblioteca Eminescu a ajuns definitiv în posesia Bibliotecii *Mihai Eminescu* - via memorialul Ipotești - în 1992.

Cuprindea pe atunci, cam 2000 de volume: toate edițiile operei Poetului, tipărite din 1884 până în 1990, în România și în străinătate, publicistică cuprinzând inedite eminesciene, exegeza eminesciană cu multe exemplare având și însemnări ale autorilor, ediții bibliofile, cărți rare din sec. XIX, colecții din același secol ale revistelor *Convorbiri literare*, și *Familia*, două ediții ale almanahului *România Jună* (Viena, 1884 și 1888), revista *Bukarester Salon* (Viena, 1884), ediții vechi de literatură folclorică românească etc.

Biblioteca Județeană a solicitat Primăriei municipiului Botoșani acordul pentru înființarea unui fond documentar Eminescu, iar pentru donator, ca o recompensă morală pentru serviciul adus comunității, prin îmbogățirea patrimoniului său cultural, acordarea titlului de *cetățean de onoare*.

Dar, și la noi, ca și altundeva aiurea în lume, parcă s-a creat o tradiție: orice faptă bună trebuie împiedicată. Cine nu e capabil să înalțe ceva durabil și valoros - respectiv un monument de cultură în cazul nostru - trebuie să demoleze ce-a realizat altcineva, dar toate cele rele trec, și ancheta Comisiei culturale a Consiliului municipal, ca și opinii autorizate au readus lucrurile pe făgașul lor normal.

Acțiuni de popularizare a acestei donații au avut succesul scontat, trezind interesul: articole în presa botoșăneană și pe plan național, expoziții la sediul Bibliotecii județene, omagiind *Zilele Eminescu*, la Muzeul Național Cotroceni, la Biblioteca Națională a Republicii Moldova și Biblioteca *Ion Creangă* din Chișinău.

Ca urmare, prin Dispoziția nr. 125 din 4 iulie 1994, Primăria municipiului Botoșani a acceptat donația bibliofilului Ion. C. Rogojanu, aceasta constituind nucleul pentru înființarea *Bibliotecii Eminescu*, ca filială a Bibliotecii județene. Pe rând, după demersuri repetate, am obținut spațiul corespunzător și susținerea financiară necesară desfășurării activității, a achiziționării de noi publicații eminesciene (carte, periodice, fotocopii) și dotării cu mijloace moderne pentru prelucrarea și centralizarea informațiilor legate de viața și opera Poetului - apărute în țară și străinătate, editării *Bibliografiei Donației Ion C. Rogojanu* (Botoșani, Ed. Gea, 1995) și *Catalogului Fondului documentar Eminescu - Donația Ion C. Rogojanu* (Cluj-Napoca, Clusium, 2000).

19 decembrie 1997 este data oficială a intrării *Bibliotecii Eminescu* din Botoșani în rândul instituțiilor de referință pe plan național.

Simpozionul național *Eminescu - carte - cultură - civilizație*, reunește anual personalități din țară și de peste hotare și, prin comunicările prezentate, contribuie la aprofundarea

cunoașterii vieții și operei poetului nostru național, facilitând schimbul de informații la nivel internațional, revista *Studii eminoscologice* aflându-se deja la al treilea volum (vol. I - 1999, vol. 2 - 2000). Un pas important în activitatea acestei biblioteci a fost realizarea (15 sept. 2000) în colaborare cu Catedra de Literatură Comparată și Estetică a Facultății de Litere a Universității *Al.I. Cuza* din Iași, a *Laboratorului de Cercetare Eminescologică* condus de prof. univ. dr. Ioan Constantinescu.

Nu-i putem uita în final nici pe colegii noștri a căror activitate a contribuit la popularizarea acestei biblioteci, neprecupețind nici un efort pentru a-și face datoria: Marinela Rață și Cornelia Viziteu (directori Biblioteca județeană Botoșani), Mărioara Glasberg, Mariana Grosu și Iulian Moldovanu (bibliotecari).

Legea 422/iulie 2001 privind protejarea monumentelor istorice

Titlul IV, capitolul I (extras)

Obligațiile și drepturile proprietarilor de monumente istorice

Art.38. - (1). În scopul protejării monumentelor istorice, proprietarii și titularii dreptului de administrare sau ai altor drepturi reale asupra monumentelor istorice sunt obligați:

a) să întrețină, să folosească și să exploateze imobilul numai cu respectarea prevederilor prezentei legi și a Obligației privind folosința monumentului istoric, conform art. 16;

b) să asigure paza monumentelor istorice și să ia măsuri pentru apărarea împotriva incendiilor;

c) să înștiințeze de urgență, în scris, direcția pentru cultură, culte și patrimoniul cultural național județeană, respectiv a municipiului București, precum și primarul orașului sau al comunei respective, despre orice modificări sau degradări în starea fizică a monumentelor istorice deținute și aflate în teritoriul unității administrativ-teritoriale;

d) să înștiințeze de urgență, în scris, direcția pentru cultură, culte și patrimoniul cultural național, precum și primarul orașului și al comunei respective despre descoperirea întâmplătoare a oricăror construcții, elemente de construcții, a unor piese de inventar fix ori mobil sau a unui vestigiu arheologic necunoscut anterior, asigurând păstrarea descoperirilor în condițiile legii, până la sosirea delegatului instituției de specialitate, dar nu pentru mai mult de 15 zile;

.....

e) să asigure, în condițiile legii, accesul specialiștilor desemnați de Ministerul Culturii și Cultelor sau de direcțiile pentru cultură, culte și patrimoniul cultural național, în vederea constatării stării de conservare sau pentru efectuarea de cercetării, inclusiv arheologice, de expertizare a monumentelor istorice și pentru operațiunile de evidență;

f) în cazul în care solicită descărcarea imobilului de sarcină arheologică, să finanțeze săpătura și cercetările arheologice aferente;

.....

h) să asigure efectuarea lucrărilor de conservare, consolidare, restaurare, precum și a oricăror lucrări, conform prevederilor legale, numai de către persoane fizice sau juridice atestate în acest sens și să prevadă în contracte condițiile și termenele de execuție cuprinse în avizele de specialitate;

.....

j) să permită, pe baza prevederilor contractuale, executarea intervențiilor asupra monumentelor istorice deținute, în cazul în care acestea sunt inițiate și finanțate de persoane juridice abilitate în condițiile prezentei legi;

k) să permită montarea și să întrețină însemnul și sigla *Monument istoric*;

l) să obțină avizul direcției pentru cultură, culte și patrimoniul cultural național și să asigure pe propria răspundere condiții corespunzătoare de vizitare, fotografiere, reproducere și publicitate în cazul în care, la solicitarea lor, proprietarii introduc monumentele istorice în circuit public;

m) să comunice direcției pentru cultură, culte și patrimoniul cultural național județene, orice schimbare a titularului dreptului de proprietate, de administrare sau a altor drepturi reale, după caz, asupra monumentelor istorice;

.....

(3) Cu privire la înstrăinarea, închirierea sau concesiunea imobilelor monumente istorice proprietarii acestora au următoarele obligații;

a) să înștiințeze în scris direcția pentru cultură, culte și patrimoniul cultural național județeană, despre intenția de a înstrăina monumentul istoric, în vederea exercitării dreptului de preempțiune al statului, sau, după caz, al unității administrativ-teritoriale, în condițiile prezentei legi;

b) să notifice viitorului proprietar, chiriaș sau concesionar, regimul juridic al monumentului istoric pe care îl deține, precum și Obligația privind folosința monumentului istoric;

c) să înștiințeze în scris direcția pentru cultură, culte și patrimoniul cultural național județeană, despre schimbarea proprietarului sau a administratorului în termen de 15 zile de la data încheierilor contractelor, potrivit legii, și să transmită acesteia o copie de pe acte;

.....

Art. 41. - (1). Pentru stimularea protejării monumentelor istorice, proprietarii persoane fizice care realizează pe cheltuială proprie, integral sau parțial, lucrări de întreținere, reparare, conservare, consolidare, restaurare, punere în valoare, precum și programe și proiecte culturale beneficiază, în condițiile legii, de reducerea cu minimum 50% a cuantumului impozitelor și a taxelor aferente acestor lucrări cuvenite begetelor locale.

(2) Cheltuielile efectuate în condițiile prevăzute la alin. (1) sunt deductibile din baza de impozitare pe venitul global timp de 5 ani, în cuantum anual de 20% din valoarea acestora.

Art. 42. - (1) Proprietarii de monumente istorice sunt scutiți în totalitate de plata impozitului pe clădirile care sunt monumente istorice, cu excepția spațiilor în care se desfășoară activități economice sau comerciale, potrivit legii.

(2) Pentru suprafața ocupată la sol de construcțiile care sunt monumente istorice nu se plătește impozitul pe teren.

(3) Potrivit legii, consiliile locale pot reduce impozitul pe suprafețele neconstruite ale terenurilor cu regim de monument istoric, în funcție de suprafața afectată și de perioada punerii monumentelor istorice la dispoziție publicului pentru vizitare, precum și instituțiilor specializate pentru cercetare.

Art. 43. - (1) Sunt scutite de la plata taxelor de timbru persoanele fizice sau juridice care dobândesc prin moștenire un bun imobil clasat ca monument istoric, utilizat ca locuință sau pentru activități necomerciale, și care se angajează în scris la direcția pentru cultură, culte și patrimoniul cultural național în al cărui teritoriu de competență se află bunul imobil în cauză să execute, în termen de 12 luni, lucrările de restaurare și consolidare stabilite prin documentație tehnică aprobată și avizată în condițiile legii.

(2) În situații justificate și cu avizul direcției pentru cultură, culte și patrimoniul cultural național județene, respectiv a municipiului București, termenul prevăzut la alin. (1) poate fi prelungit o singură dată cu încă 12 luni.

(3) În cazul neîndeplinirii în condițiile și în termenele prevăzute la alin. (1) și (2) a obligațiilor asumate de proprietar la dobândirea bunului, precum și în cazul înstrăinării bunului înaintea efectuării sau încheierii lucrărilor de consolidare sau restaurare, taxa de timbru se recuperează prin direcția generală a finanțelor publice, pe baza notei de constatare a direcției pentru cultură, culte și patrimoniul cultural național județene, respectiv a municipiului București.

(4) Prevederile alin. (1)-(3) se aplică și celor care dobândesc prin donație un bun imobil clasat ca monument istoric.

(5) Înstrăinarea cu titlu gratuit sau oneros către stat sau către unitățile administrativ-teritoriale a monumentelor istorice este scutită de plata taxelor de timbru.

Art. 44. Proprietarii de monumente istorice sunt scutiți de plata taxei de autorizare a intervențiilor executate, în conformitate cu dispozițiile prezentei legi, asupra monumentelor istorice deținute, în cazul în care utilizează bunul imobil numai pentru activități necomerciale sau, în mod direct, numai pentru locuit.

Art. 45. Proprietarii imobilelor din zona de protecție a monumentelor istorice beneficiază de reducerea cu 50% a taxelor de autorizare pentru lucrările pe care le finanțează și care sunt necesare pentru păstrarea integrității fizice și a cadrului construit sau natural al monumentelor istorice, astfel cum sunt ele reglementate prin documentația de urbanism sau de amenajare a teritoriului, aprobată pentru zona de protecție respectivă, sau prin avizul direcției pentru cultură, culte și patrimoniul cultural național județene, respectiv a municipiului București.

Coperta I - Vas cucutenian de la Drăgușeni - Botoșani.

Coperta II - Biserica Mănăstirii Coșula - Botoșani.

Redacția: dr. Octavian-Liviu Șovan - redactor coordonator; Dana Petrariu, Elena Ibănescu, protosinghel Luca Diaconu, Ionel Bejenaru, Violeta Damaschin, Silvia Lazarovici: tehnoredactare - Octavian-Liviu Șovan, **Botoșani, str. Unirii, nr. 16, tel.-fax. 516925**